

Nevena Jevtić
Filozofski fakultet, Novi Sad

Hajdeger i Hegel. Mogućnosti filozofije povesti
(Dragan Prole, Um i povest. Hajdeger i Hegel, Filozofski fakultet, Novi Sad 2007)

Iako u svom tematskom jezgru ova knjiga obrađuje, može se reći, specifične, jasno profilisane filozofske probleme, ona ujedno pruža iscrpan pregled konteksta u kojem se analiza tih problema odvija. U *Uvodu* ove knjige je čitalačkoj publici dat „izveštaj“ o metodskoj odluci o načinu analiziranja Hegelovog i Hajdegerovog shvatanja problema povesti, upravo u kontekstu kritičkog razmatranja mogućih strateških pristupa koje dokumentuje savremena filozofska literatura. U pogledu na bilans prednosti, ali i opasnosti, mogućih interpretativnih zahvata, potrebno je odlučiti se za onaj koji dopušta pre svega transparentnost vlastitih pretpostavki i preduslova, kao i uloge i dometa određenog stanovišta u samoj interpretaciji.

No, potrebno je ujedno i biti siguran u to da se odlukom o određenom metodskom postupku, predstojeća analiza ne osiromašuje kroz neproduktivnu egzegezu značajnih mesta iz opusa ova dva mislioca. Osiromašenje bi se, pre svega, ogledalo u tome da analiza u ključnom momentu zakazuje da pruži i potvrdu vlastite misaone plodnosti, odnosno,

na koji način ona može doprineti „unapređenju savremenog mišljenja povesti“¹.

Prema tome, jasno je da „sučeljavanje Hajdegerovog i Hegelovog pojma povesti mora imati u vidu različite povesne pretpostavke, a time i temeljno drugačiji filozofski kontekst u kojem povest biva problematizovana, kao i različiti rang koji ona iz tog konteksta zadobija“². Međutim, time korektnost stanovišta sa kojeg autor pristupa analizi problema ne ide dalje od postulativnog karaktera.

Ukoliko je ono principijelno smešteno u horizont Hajdegerove kritike Hegelove filozofije uopšte, argumentativnoj snazi vlastite interpretacijske odluke autor je sam, kroz kritičku refleksiju i ove pozicije, pridružio zahtev za jasnom eksplikacijom „unutrašnjih pretpostavki“ takvog modela tumačenja³. To znači da je u ovoj knjizi ujedno dat i pregled

1 D. Prole: „Um i povest. Hajdeger i Hegel“, Filozofski fakultet, Novi Sad, str. 14

2 Isto, str. 10.

3 Isto, str. 20.

„geneze Hajdegerovog odnosa prema Hegelu“, ali, što je još značajnije, tako da je jasno ocrtana „crvena nit“ tematizovanja problema povesti unutar Hajdegerovog filozofskog razvoja. Konkretna analiza te „crvene niti“ problema povesti u ukupnosti Hajdegerove filozofije, polazi pre svega od izlaganja njenog „fenomenološkog porekla“⁴.

Od ukupno osam, prvo poglavlje ove knjige (*Protivnacrt Husserlove fenomenologije*) sadržinski je posvećeno upravo rasvetljavanju Hajdegerove kritičke distance spram Husserlove filozofije, te u kojoj meri problem povesti figurira kao kritički motiv tog odnosa, ali i u kojoj meri tadašnje Hajdegerovo shvatanje povesti još barata recidivima fenomenološke pozicije. U narednom poglavlju (*Hegel i destrukcija*) se konkretnije analizira Hajdegerov odnos prema fenomenologiji, i to načelno iz vizure relevantnosti Husserlovog fenomenološkog projekta za delo *Bitak i vreme*. Da li se na već pripremljenom tlu kritike fenomenologije otvaraju novi referentni okviri Hajdegerovoj fundamentalnoj ontologiji, koja od tada stoji nezavisno u odnosu na fenomenologiju?

Koliko je Hajdegerov interes za Hegelovu filozofiju dinamični motiv kritike fenomenologije, odnosno nije li možda baš buđenje tog interesa nastupilo kao anticipativna reakcija na produbljivanje distance prema Husserlu?

Moguće je na različite načine potražiti odgovore na ova pitanja, no „potrebno je podvući da *buđenje interesa za Hegelovu filozofiju stoji u direktnoj vezi sa Hajdegerovim uvidom u problem vezan uz povesni karakter same filozofije*“⁵, te u tom smislu ne znači da se taj interes može pokazati kako *direktno* proizilazi iz Hajdegerove kritike fenomenologije. Imajući to u vidu, autor u okvirima ovog poglavlja analizira Hajdegerovo shvatanje *tradicije* filozofije, ali i njenog razumevanja vlastite povesnosti. Na ta razmatranja neposredno se nadovezuje i tematizacija Hajdegerovog pojma *destrukcije*.

U trećem poglavlju (*Hegel u Bivstvovanju i vremenu*), kako to već sam naslov naznačuje, analizira se sa kojih aspekata i sa kojim namerama Hajdeger pristupa destrukciji Hegelove filozofije, u širem kontekstu značaja ovog filozofskog poteza za celinu Hajdegerove destrukcije povesti ontologije unutar *Bitka i vremena*.

Paralelnim pregledom dela povesti ontologije: od 17. veka u kome se unutar Volfove filozofije ontologiji daje sistemski status *Metaphysica universalis*, preko Kantovog kritičkog zaoštavanja problema takve pozicije racionalne ontologije, te konačno do njenog rastvaranja unutar Hegelove spekulativne *Nauke logike*, autor dovodi u pitanje Hajdegerovu tezu o povesti ontologije kao *kontinuitetu*. „Teza o povesnomic kontinuitetu ontologije teško se

⁴ Isto, str. 20.

⁵ Isto, str. 76.

može prihvatiti kao neproblematična. U interpretacijskom smislu, ona je jednako odvažna kao i teza o „ontologu“ Hegelu.“⁶

Zapravo, moguće je o kontinuitetu povesti ontologije govoriti pre svega kao *kontinuitetu revizije*, ukoliko se jasno akcentuju ključne tačke kretanja njenog „kritičkog preoblikovanja“⁷. Na ovom tlu, potrebno je sučeliti to povesno kretanje i sa Hajdegerovom vizurom čuvenog *pitavanja o bitku*. S obzirom na to, da se *bitak* unutar Hajdegerovog koncepta ontologije ne može tematizovati fenomenološki, još jednom će u žižu interesa stupiti načelni odnos napetosti Hajdegerovog koncepta fundamentalne ontologije i fenomenologije. „Posmatrano iz rakursa imanentog *ontološkom* stanovištu samog *Bitka i vremena*, svako koketiranje sa fenomenologijom, u smislu bilo izričitog, bilo prećutnog prisvajanja fenomenoloških pretpostavki u cilju radikalne obnove ontološkog istraživanja predstavljalo je mnogo više balast i prepreku za željeno dosezanje nespornog modela ontologije, nego što je nudilo prikladnu podršku u provođenju Hajdegerovog ontološkog pitanja.“⁸ No, ostatak ovog poglavlja sadržinski se okreće Hajdegerovom „pozicioniranju vremena na mesto tematske alfe i omega fundamentalnog ontološkog istraživanja“⁹,

nakon čega se i dobija zaokružen pregled Hajdegerovog shvatanja povesti ontologije: u smislu u kome njenom tradicijom dominira grčka pojmovna aparatura, kao i da ona „naprosto zaobilazi faktum konačnosti naprosto ignorišući ontološki dignitet vremenskog fenomena kao takvog“¹⁰.

Četvrto poglavlje (*Granice fundamentalno-ontološke kritike Hegelovog pojma vremena*) ima poseban status u tematskom sklopu ove knjige, pa se tako retroaktivno prethodna poglavlja očituju u njihovoj pripremljenoj funkciji. Već jednim takvim uvodom, instruktivnošću analize i informativnošću u pogledu recentne literature, ova knjiga se sama preporučuje za ozbiljne studije savremene filozofije, svakako u pogledu onih njenih problemsko-disciplinarnih sklopova koji su bili predmet obrade.

Dakle, s četvrtim poglavljem, pristupa se konkretnom sučeljavanju Hegelovog i Hajdegerovog pojma vremena, kroz eksplikaciju Hajdegerove kritike i pozicioniranja Hegelovog shvatanja u tradiciju „vulgarnog razumevanja“ vremena. No, detaljnijim upućivanjem na referentne momente same Hegelove filozofije kojima se produbljuje tematizacija ovog problema, autor analizira održivost Hajdegerove kritike ukazujući na momente jednostranosti i njegovog pojma vremena. „Osnovne konture pojma vremena u horizontu Hajdegerovog

6 Isto, str. 104.

7 Isto, str. 112

8 Isto, str. 117.

9 Isto, str. 129.

10 Isto, str. 126.

sučeljavanja sa Hegelom bilo je neophodno pokazati prvenstveno zbog toga, što istinska delotvornost pravog vremena nije prepuštena pukom bivanju, bilo ono prirodno ili se čak oslanjalo na ekstatičku vremenitost, već je komplementarna poimanju povesti¹¹.

Peto poglavlje (*Univerzalna povest*) pruža pregled povesti pojma univerzalne povesti, onako kako se ono javlja i oblikuje tokom 18. veka, u svetlu „opozicije njegovog značenja spram onoga što je mišljeno tadašnjim pojmom *historia*. Naime, istorija je označavala prevashodno umeće i nauku koja se bavi događajima prošlosti.“¹² Ovaj filozofski nazor o univerzalnoj povesti doveo je i do ispostavljanja novog načina razumevanja povесnih događaja, odnosno novog modusa filozofskog mišljenja kao *filozofije povesti*, u čemu se može videti „pomeranje težišta sa „objektivnog“ odvijanja samih događaja na interpretativnu stranu, na pojmovno prikazivanje samih događaja“¹³ karakteristično za osamnaesti vek. Ukratko, u ovom poglavlju rekonstruiše se i na koji način Kantova predstava o povesti, time i predstava o njenom promišljanju, koja se oblikuje iz perspektive transcendentne kritičke filozofije, te Fihteova ideja „apriornog svetskog plana“, zajedno

čine nasleđe filozofije povesti prema kojoj se na *specifičan* način oblikuje Hegelovo filozofsko shvatanje povesti. „Hegelov pojam povesti jeste posledica prethodnog razvoja pojma, ali ne u smislu inovativnog zaokruživanja, još manje pravolinijskog preuzimanja sa ponekom dopunom, već eksplicitnog oponiranja tom razvoju u gotovo svim njegovim aspektima“¹⁴. Celina šestog poglavlja (*Svetska povest*) posvećena je širokom tematizovanju Hegelovog pojma povesti kao *svetske povesti*, ističući ujedno one momente Hegelovog shvatanja filozofije povesti koji su i dalje aktuelni.

Sedmo (*Povesnost*) i završno poglavlje knjige (*Povest bitka*), može se reći, prikazuju sučeljavanje, ovoga puta, Hajdegera *Bitka i vremena* sa Hajdegerom nakon „obrata“. Pretposlednje poglavlje obuhvata tematizovanje Hajdegerovog koncepta povesnosti, onako kako se on oblikuje paradigmatском ulogom vremenitosti tubitka i faktom njegove bačenosti.

Ovaj pojam, kroz prikaz njegove egzistencijalno-analitičke eksplikacije u *Bitku i vremenu*, posebno biva kritički tematizovan upravo s obzirom na problematični status mogućnosti prelaza sa „pojedinačne egzistencije tubistvovanja i zajedničke egzistencije naroda, tj. u skladu sa razvijanjem egzistencijala povesnosti,- prelaz od projekta individualne egzistencije ka

11 Isto, str. 195.

12 Isto, str. 207.

13 Isto, str. 209.

14 Isto, str. 236.

kolektivnom projektu¹⁵. Konačno, osmo poglavlje se u celosti bavi poznim Hajdegerovim mišljenjem koje se karakteriše kao *obrat* od *Bitka i vremena*, te se vodi opsežnijim prikazom specifičnosti tog novog Hajdegerovog stanovišta. Među brojnim karakteristikama obrata koje se ispituju, kada je u pitanju shvatanje povesti, posebno je zanimljiva radikalizacija Hajdegerovog stava prema tradiciji filozofije. „Prvobitno odbacivanje zamisli jedinstvene svetske povesti dopunjeno je sa napuštanjem svih momenata koji su prepoznati kao karakteristični za tradicionalno mišljenje povesti. U skladu sa njim, odbačena je i osnovna pretpostavka modernog pojma povesti koja se sastoji u tvrdnji da povest na prvom mestu predstavlja čovekovo

15 Isto, str. 342.

delo i postignuće (...)“¹⁶. Na taj način, čovek ne može biti polazište u razumevanju povesti, kao povesti bitka, ali se kod poznog Hajdegera uopšte i ne teži nekom problematizovanju mogućnosti *razumevanja* te povesti.

Završne stranice knjige upućuju na zaključak, koji nije eksplicitno dat - što ne znači da je morao biti, da se nakon iznetog kritičkog susreta filozofskih projekata ova dva mislioca, uz svu kompleksnost mogućnosti samog susreta, složenost raskrivanja epohalnog značaja tih filozofskih pozicija, celina Hegelovog tematizovanja filozofije povesti uopšte znatno manje pokazala kao „kamen spoticanja“ za samorazumevanje savremene filozofije povesti i njenih mogućnosti.

16 Isto, str. 360.